

Міністерство освіти і науки України
Західноукраїнський національний університет
Юридичний факультет

Кафедра адміністративного
права та судочинства

МІЖДИСЦИПЛІНАРНА КУРСОВА РОБОТА

з дисципліни: «Фінансове право»

на тему: «Принципи та особливості формування державного бюджету України»

Студентка групи ПР-34

Руда Софія-Марія Петрівна

Керівник: д. філ. з права, доц. Іванюк В. Д.

Національна шкала _____

Кількість балів: _____ Оцінка: ECTS _____

Члени комісії _____

(підпис) (прізвище та ініціали)

Тернопіль – 2025

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ.....	6
1.1. Поняття та значення Державного бюджету в фінансовій системі України.....	6
1.2. Функції Державного бюджету.....	8
1.3. Класифікація принципів бюджетної системи України.....	10
Висновки до розділу 1.....	12
РОЗДІЛ 2. ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ.....	14
2.1. Нормативно-правове регулювання формування Державного бюджету України.....	14
2.2. Склад доходів та видатків Державного бюджету України.....	16
2.3. Особливості процедури формування Державного бюджету України.....	18
Висновки до розділу 2.....	19
РОЗДІЛ 3. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ.....	21
3.1. Основні проблеми формування Державного бюджету України.....	21
3.2. Напрями вдосконалення механізму формування Державного бюджету України.....	23
Висновки до розділу 3.....	25
ВИСНОВКИ.....	27
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	29

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. В умовах збройної агресії, економічної турбулентності та суспільних трансформацій роль Державного бюджету України як головного інструменту реалізації публічної фінансової політики значно зростає. Саме через бюджет здійснюється перерозподіл фінансових ресурсів для забезпечення оборони, соціального захисту, підтримки економіки та інших стратегічних цілей держави. Формування бюджету є складним процесом, що вимагає точності, нормативної визначеності та гнучкості одночасно. Актуальність теми зумовлена необхідністю осмислення діючого правового механізму формування бюджету, виявлення його слабких місць, а також визначення перспектив вдосконалення з урахуванням викликів сучасного етапу розвитку держави.

Науково-практичне значення дослідження. Курсове дослідження має як теоретичне, так і прикладне значення. Теоретична цінність полягає в узагальненні підходів до розуміння бюджету як правової та фінансової категорії, в аналізі принципів та функцій бюджетної системи. Практична значущість роботи полягає в систематизації проблем бюджетного процесу, обґрунтуванні напрямів його реформування, розробці рекомендацій щодо удосконалення механізмів формування бюджету, запровадження сучасних інструментів управління публічними фінансами. Запропоновані висновки можуть бути використані як в науковій сфері, так і в практичній діяльності органів публічної влади, а також у правопросвітницьких та освітніх програмах.

Метою дослідження є комплексний аналіз теоретичних і правових засад формування Державного бюджету України, виявлення актуальних проблем бюджетного процесу та обґрунтування шляхів його вдосконалення.

Для реалізації мети у курсовій роботі поставлено такі **завдання**:

- охарактеризувати поняття та функції Державного бюджету в системі публічних фінансів;

- проаналізувати принципи формування бюджетної політики України;
- дослідити нормативно-правове забезпечення бюджетного процесу;
- визначити структуру доходів і видатків Державного бюджету України;
- розглянути особливості процедури складання та затвердження бюджету;
- виокремити основні проблеми формування Державного бюджету в сучасних умовах;
- запропонувати напрями вдосконалення механізму бюджетного планування.

Ступінь наукового дослідження теми у вітчизняній літературі.

Проблематика формування Державного бюджету є об'єктом пильної уваги в українській науково-фінансовій школі. Сутність бюджету, його функції та структура аналізуються в працях провідних вчених, які досліджують публічні фінанси, фінансово-правові механізми та бюджетне адміністрування. У фаховій літературі розкривається значення бюджету як основного інструменту фінансової політики держави та виокремлюються його ключові завдання. Особливу увагу приділено принципам бюджетного процесу, правовій природі доходів і видатків бюджету, а також правовому статусу його учасників. Разом із тим, у новітній доктрині наголошується на необхідності модернізації бюджетного планування, зокрема в умовах надзвичайних ситуацій. Проте питання вдосконалення процедури формування бюджету в умовах воєнного стану, потреби у цифровізації процесу, децентралізації фінансових відносин та реалізації принципів результативності залишаються відкритими й потребують подальшого комплексного дослідження. Найбільш помітними дослідниками у цій сфері є Артус М. М., Юрій С. І., Бескид Й. М., Даневич О., Вашека Г., Глухова В. І., Попович Я. М., Федосов В. М., Опарін В., Сафонова Л.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають у сфері формування та реалізації Державного бюджету України.

Предметом дослідження є правові норми, принципи, процедури та механізми формування Державного бюджету, а також проблеми і перспективи їх застосування в умовах сучасного державного управління.

Методи дослідження. У процесі написання курсової роботи використовувались такі методи: логіко-юридичний метод, формально-юридичний метод, порівняльно-правовий метод, системно-структурний метод, а також елементи функціонального аналізу.

Структура курсової роботи. Курсова робота складається зі вступу, трьох основних розділів, восьми підрозділів, висновків та списку використаних джерел, який включає 27 найменувань. Загальний обсяг роботи становить 31 сторінку, з них основний зміст — 26 сторінок.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ

1.1. Поняття та значення Державного бюджету в фінансовій системі України

У фінансовій системі будь-якої правової держави бюджет є провідним інструментом реалізації фінансової політики, вираженням її соціально-економічних пріоритетів. Державний бюджет України — це централізований план формування та використання фінансових ресурсів, який забезпечує матеріальне підґрунтя для виконання завдань і функцій держави. У Конституції України зазначено: «Державний бюджет України — це загальнодержавний план доходів і видатків на певний період, який затверджується щорічно» [12]. Саме через бюджет забезпечується перерозподіл національного доходу, фінансування ключових сфер — оборони, охорони здоров'я, освіти, науки, соціального захисту тощо.

Закон України «Про Бюджетний кодекс» конкретизує: «Державний бюджет України — це план формування та використання фінансових ресурсів, який затверджується законом на кожний бюджетний період і має обов'язкову силу на всій території України» [4]. Такий нормативно-правовий підхід підтверджує роль бюджету не лише як економічної категорії, але й як правової конструкції, підпорядкованої чітким регламентам і процедурі ухвалення.

Науковці вважають, що державний бюджет є основною формою централізованого фонду грошових коштів держави, який використовується для фінансування загальнодержавних потреб. Як зазначає М. Артус, «бюджет — це своєрідне фінансове дзеркало державної політики, що відображає її економічну та соціальну спрямованість» [1, с. 12]. Подібну думку висловлює і С. Юрій, наголошуючи, що «державний бюджет — це інструмент реалізації функцій держави, зокрема перерозподільної, стабілізаційної та регулюючої» [2, с. 57].

З точки зору правової науки, бюджет виконує подвійну функцію: по-перше, він є фінансовим документом, що забезпечує легітимність витрат; по-друге, —

правовим актом, що закріплює обов'язки органів державної влади щодо акумуляції та використання коштів. Цей підхід забезпечує баланс між законодавчими, виконавчими й контрольно-наглядовими повноваженнями у бюджетному процесі, що ґрунтується на принципі верховенства права.

Важливість державного бюджету в умовах ринкової економіки посилюється його регулюючою функцією. Як зазначає Г. Вашека, «бюджет є основним фінансовим інструментом держави, за допомогою якого вона не лише забезпечує фінансування своїх органів і програм, але й впливає на сукупний попит, інвестиційну активність, зайнятість та інші макроекономічні показники» [5]. Особливо ця функція посилюється в періоди економічної турбулентності або воєнного стану, коли бюджет стає інструментом адаптації державного механізму до нових викликів.

Слід також наголосити на тому, що державний бюджет має публічно-правову природу, адже регулює публічні (а не приватні) фінансові відносини. Як зазначає В. Федосов, «державний бюджет відображає колективну волю держави щодо фінансової організації суспільства» [25, с. 98]. Саме тому бюджетний процес є не лише технічною процедурою, а й інструментом формування соціальної справедливості й реалізації принципів демократичної держави.

Не менш важливою є функція планування. Бюджет дозволяє формувати довгострокові орієнтири для розвитку країни, закладає пріоритети державної політики. Згідно зі статтею 116 Конституції України, Кабінет Міністрів «розробляє проект закону про Державний бюджет України та забезпечує виконання затвердженого бюджету» [13]. Цей конституційний припис свідчить про цілісність бюджетної політики й важливість її узгодження з іншими елементами державного управління.

Таким чином, державний бюджет України є складним фінансово-правовим інструментом, який виконує економічну, правову, соціальну та регулюючу функції. Його значення виходить за межі простого обліку доходів і видатків: він формує

фінансову основу існування держави, гарантує реалізацію її зобов'язань перед громадянами та служить одним із головних індикаторів економічної стабільності.

1.2. Функції державного бюджету

Функції державного бюджету відображають його сутність і завдання як основного фінансового плану країни. Через функціональний підхід визначаються напрями впливу бюджету на соціально-економічні процеси, формування і використання централізованих грошових фондів, а також розв'язання завдань державного управління. Як зазначає М. Артус, «державний бюджет виконує роль багатофункціонального інструмента публічних фінансів, що поєднує в собі економічні, соціальні, контрольні, розподільчі та політичні функції» [1, с. 28].

Найпоширенішою класифікацією функцій державного бюджету є поділ на розподільчу, регулюючу, контрольну, стимулюючу та соціальну. Розподільча функція полягає у формуванні та перерозподілі фінансових ресурсів між різними рівнями влади, секторами економіки та сферами суспільного життя. Як зазначає С. Юрій, «бюджет виступає інструментом, за допомогою якого держава забезпечує перерозподіл національного доходу відповідно до пріоритетів державної політики» [2, с. 65]. Завдяки цьому забезпечується фінансування охорони здоров'я, освіти, оборони, державного управління тощо.

Регулююча функція проявляється у впливі бюджету на економіку через податки, субсидії, трансферти та державні інвестиції. Як підкреслює Ц. Г. Огонь, «державний бюджет через свої механізми стимулювання або обмеження здатний впливати на темпи економічного зростання, зайнятість населення та інфляційні процеси» [18, с. 8]. Зокрема, зміни у рівнях оподаткування, обсягах видатків на підтримку певних галузей або регіонів є елементами державного регулювання, реалізованими через бюджет.

Контрольна функція бюджету полягає в тому, що він виступає нормативною основою для оцінки ефективності діяльності органів державної влади та місцевого

самоврядування, забезпечуючи контроль за використанням державних коштів. За словами А. Монаєнка, «бюджетний контроль є системою заходів, спрямованих на забезпечення законності, доцільності та результативності фінансування видатків» [17, с. 63]. Виконання цієї функції забезпечується як внутрішніми органами фінансового контролю (Рахункова палата, Державна аудиторська служба), так і зовнішнім громадським та парламентським контролем.

Стимулююча функція державного бюджету реалізується через надання податкових пільг, дотацій, державних гарантій, що стимулюють інвестиції, розвиток підприємництва, інновації та зайнятість. У цьому контексті бюджет може бути інструментом модернізації економіки. Як зазначає О. Даневич, «раціональне управління бюджетними коштами дозволяє спрямовувати фінансові ресурси на пріоритетні напрями розвитку» [8, с. 137].

Соціальна функція бюджету пов'язана з реалізацією конституційного обов'язку держави гарантувати соціальний захист громадян. Зокрема, через бюджет фінансуються пенсійне забезпечення, соціальна допомога, підтримка малозабезпечених верств населення. Стаття 1 Конституції України закріплює Україну як соціальну державу, що зобов'язує спрямовувати значну частину бюджетних коштів на соціальні програми [12].

У науковій літературі зустрічається також політична функція бюджету, яка полягає у відображенні політичних пріоритетів уряду, його зобов'язань перед громадянами та міжнародними партнерами. В. Федосов наголошує, що «бюджет є дзеркалом політичної волі влади, її пріоритетів і напрямів державної політики» [25, с. 111].

Таким чином, державний бюджет України не є лише набором фінансових статей, а виконує цілу систему взаємопов'язаних функцій, що охоплюють як економічні, так і соціально-правові аспекти управління країною. Його функціонування забезпечує стабільність державного управління, виконання соціальних зобов'язань та досягнення стратегічних цілей національного розвитку.

1.3. Класифікація принципів бюджетної системи України

Формування й функціонування бюджетної системи України ґрунтується на системі основоположних принципів, які визначають її структуру, взаємозв'язки між елементами, механізми реалізації фінансової політики та контроль за використанням бюджетних ресурсів. Ці принципи мають конституційне, правове й фінансове значення, забезпечуючи цілісність, ефективність та прозорість бюджетного процесу. Як зазначає М. Артус, «принципи бюджетної системи є ключовими орієнтирами у всіх стадіях бюджетного процесу — від планування до звітності» [1, с. 42].

Класифікація принципів здійснюється за різними критеріями: за правовою природою, функціональною спрямованістю, рівнем дії тощо. Проте основою є положення Бюджетного кодексу України, в якому прямо закріплено перелік базових принципів бюджетної системи. Стаття 7 Кодексу встановлює такі принципи: «єдності, збалансованості, самостійності, повноти, обґрунтованості, ефективності й результативності, субсидіарності, цільового використання бюджетних коштів, справедливості й неупередженості, публічності та прозорості» [4].

Принцип єдності передбачає цілісність бюджетної системи, спільність правових засад її функціонування, єдиний порядок ведення обліку й звітності. За словами С. Юрія, «єдність у бюджетній системі — це не лише спільність правових норм, але і уніфікованість процедур і методів бюджетного регулювання» [2, с. 79]. Цей принцип дозволяє державі централізовано управляти фінансами, зберігаючи при цьому автономію місцевих бюджетів.

Принцип збалансованості полягає у тому, що «бюджет не може бути затверджений із дефіцитом, не забезпеченим законодавчо визначеними джерелами його покриття» [4]. В умовах кризових викликів цей принцип має виняткове значення для забезпечення фінансової стабільності. Як вважає В. Мандрик,

«невиконання принципу збалансованості веде до нарощування боргу, девальвації національної валюти та зниження довіри до державної політики» [15].

Принцип самостійності означає, що кожен бюджет у системі (державний, місцевий) має бути формально відокремленим, з власними джерелами доходів і напрямами видатків. На думку В. Глухової та Я. Поповича, «самостійність бюджетів є необхідною умовою для ефективного функціонування децентралізованої системи управління фінансами» [7, с. 135].

Принцип повноти передбачає включення до бюджету всіх доходів і видатків держави на певний період. Це дозволяє забезпечити комплексність фінансового планування, уникати прихованих витрат і тіньового фінансування. Принцип обґрунтованості вимагає, щоб усі показники бюджету базувались на реалістичних макроекономічних прогнозах, податкових розрахунках та об'єктивних потребах держави.

Принцип ефективності та результативності передбачає, що використання бюджетних коштів має здійснюватися з досягненням найкращого результату при мінімальних затратах. Г. Вашека зазначає, що «ефективність бюджету оцінюється не лише за формальними показниками виконання, а й за реальним впливом на соціально-економічний розвиток» [5].

Окрему увагу варто звернути на принцип субсидіарності, що передбачає розподіл повноважень між різними рівнями влади відповідно до їх спроможності найбільш ефективно виконати ті чи інші функції. Як підкреслюється у виданні «Бюджетний менеджмент», «субсидіарність зміцнює відповідальність і гнучкість місцевого управління, дозволяючи краще адаптувати бюджетну політику до потреб територіальних громад» [26, с. 344].

Принцип цільового використання бюджетних коштів гарантує, що державні кошти можуть бути використані лише за прямим призначенням. Це положення має важливе антикорупційне значення, підвищуючи рівень правової відповідальності розпорядників коштів.

Принцип справедливості й неупередженості означає, що при розподілі фінансових ресурсів має бути забезпечено рівне ставлення до всіх категорій громадян, територій і суб'єктів публічного управління. У науковій статті, присвяченій цьому принципу, зазначається: «Принцип справедливості виступає фундаментом соціальної рівноваги й довіри до бюджету» [22].

Нарешті, принцип публічності та прозорості означає відкритість бюджетної інформації, участь громадськості у формуванні та контролі за виконанням бюджету. Як зауважує В. Федосов, «бюджет без прозорості перетворюється на механізм кулуарного перерозподілу ресурсів, а не на інструмент розвитку суспільства» [25, с. 212].

Таким чином, принципи бюджетної системи України мають системний характер і спрямовані на забезпечення правової визначеності, стабільності й ефективності бюджетного процесу. Їх суворе дотримання є запорукою фінансової дисципліни, зміцнення довіри до держави та реалізації стратегічних цілей соціально-економічного розвитку.

Висновки до розділу 1

Узагальнюючи викладене, слід констатувати, що державний бюджет України відіграє центральну роль у функціонуванні фінансової системи країни. Він забезпечує акумулювання публічних фінансових ресурсів, необхідних для реалізації функцій держави, та виступає основним інструментом перерозподілу національного доходу відповідно до соціально-економічних пріоритетів. Бюджет має не лише економічне, а й правове значення, оскільки визначає обов'язковий порядок формування та використання коштів, що гарантує фінансову стабільність і контрольованість державних процесів.

Змістовна сутність державного бюджету розкривається через його багатофункціональну природу. Він одночасно виконує розподільчу, регулюючу, контрольну, стимулюючу та соціальну функції. Кожна з них відіграє важливу роль

у досягненні макроекономічної рівноваги, реалізації державних зобов'язань, стимулюванні економічного розвитку та забезпеченні соціального захисту населення. Розуміння і дотримання функціонального призначення бюджету дозволяє органам державної влади більш ефективно реагувати на сучасні виклики.

Ключовою основою для належного функціонування бюджетної системи є система її принципів, закріплена в Бюджетному кодексі України. Принципи єдності, збалансованості, самостійності, обґрунтованості, ефективності, цільового використання, справедливості, публічності й інші забезпечують внутрішню логіку, правову визначеність і відкритість бюджетного процесу. Вони виступають орієнтирами для всіх учасників бюджетних правовідносин, формуючи єдиний правовий і методологічний простір державного фінансування.

Дотримання бюджетних принципів має критичне значення в умовах економічної нестабільності, криз чи воєнного стану. Саме в такі періоди стає особливо помітною роль принципів прозорості, справедливості та субсидіарності, які забезпечують відповідальне управління ресурсами та залучення громадянського суспільства до контролю над їх використанням. Порушення цих засад призводить до дезорганізації бюджетної системи, зниження ефективності державного управління та втрати довіри до публічної влади.

Таким чином, поняття, функції та принципи державного бюджету становлять цілісну теоретико-правову базу для аналізу і побудови всієї бюджетної системи України. Саме вони визначають структурно-функціональні засади організації публічних фінансів та є необхідною передумовою для ефективного формування, виконання і контролю бюджету в правовій державі.

РОЗДІЛ 2. ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ

2.1. Нормативно-правове регулювання формування Державного бюджету України

Процес формування Державного бюджету України є складним юридично визначеним механізмом, що ґрунтується на системі взаємопов'язаних нормативно-правових актів, серед яких ключову роль відіграє Конституція України, Бюджетний кодекс України та інші акти фінансового законодавства. Правове регулювання бюджетної діяльності визначає не лише загальні рамки фінансової політики, а й конкретні процедури, терміни, повноваження суб'єктів бюджетного процесу та юридичні гарантії реалізації державної бюджетної функції.

Основоположні положення щодо бюджету як інституту закріплені в Конституції України. Згідно зі статтею 96 Основного Закону, «Державний бюджет України затверджується щороку Верховною Радою України, а Кабінет Міністрів України подає до неї проект бюджету не пізніше як за три місяці до початку нового бюджетного року» [12]. Крім того, у статті 116 Конституції закріплено, що саме Кабінет Міністрів «забезпечує проведення фінансової, цінової, інвестиційної та податкової політики, розробляє проект закону про Державний бюджет України і забезпечує його виконання» [13]. Ці положення утворюють конституційну основу для всіх наступних етапів формування бюджету та визначають повноваження центральних органів виконавчої влади й парламенту.

Бюджетний кодекс України є головним спеціальним актом, який «визначає засади бюджетної системи України, принципи її функціонування, повноваження учасників бюджетного процесу та етапи формування бюджету» [4]. У ньому детально врегульовано повний цикл бюджетного процесу, починаючи від прогнозування основних макроекономічних показників і закінчуючи поданням звіту про виконання бюджету. У статті 33 Кодексу визначено: «Кабінет Міністрів України подає до Верховної Ради України проект закону про Державний бюджет

України не пізніше 15 вересня року, що передує плановому» [4]. Це закріплення чіткої часової рамки свідчить про високий рівень формалізації бюджетної процедури.

Поряд з Конституцією та Бюджетним кодексом, важливими є також підзаконні нормативно-правові акти, які конкретизують положення законодавства та регламентують діяльність окремих суб'єктів бюджетного процесу. Зокрема, до таких актів належать постанови Кабінету Міністрів України, інструкції Міністерства фінансів, положення про складання бюджетних запитів, порядки фінансування головних розпорядників бюджетних коштів тощо. Як зазначає Г. Вашека, «підзаконні акти дозволяють забезпечити гнучкість бюджетного регулювання, адаптуючи загальні норми під специфіку конкретного періоду» [5].

Серед інституційних суб'єктів формування бюджету особливе місце займає Міністерство фінансів України, яке «розробляє основні напрями бюджетної політики, формує проект бюджету на основі інформації від головних розпорядників та здійснює міжвідомчу координацію» [16]. Саме Мінфін виконує аналітичну, організаційну та методичну функції в бюджетному процесі, що дає змогу сформувати збалансований проект бюджету, відповідний як макроекономічним орієнтирам, так і програмам діяльності уряду.

Правове регулювання також охоплює питання забезпечення публічності та участі громадськості в бюджетному процесі. Згідно з принципом прозорості, визначеним у Бюджетному кодексі, «інформація про бюджет має бути доступною для громадян, а громадськість повинна мати можливість брати участь у процесі прийняття бюджетних рішень» [4]. Це означає, що законодавчо закріплено відкритість не лише фінансових показників, а й механізмів прийняття рішень.

Таким чином, нормативно-правове регулювання формування Державного бюджету України побудовано на чітко ієрархізованій системі джерел, що забезпечує правову визначеність, передбачуваність і стабільність бюджетного процесу. Завдяки взаємодії конституційних норм, положень Бюджетного кодексу та

підзаконних актів, створено правове середовище, яке дозволяє державі ефективно формувати та реалізовувати фінансову політику у відповідності до принципів законності, публічності та економічної доцільності.

2.2. Склад доходів та видатків Державного бюджету України

Державний бюджет України виконує центральну роль у фінансовій системі держави, оскільки акумулює доходи та спрямовує видатки відповідно до завдань соціально-економічного розвитку. Його доходна та видаткова частини становлять основу фінансового механізму держави, а їх структура — важливий показник пріоритетів бюджетної політики та ефективності державного управління. Як зазначає О. Даневич, «раціональна структура доходів і видатків бюджету визначає рівень фінансової самодостатності держави, її здатність впливати на економіку і виконувати соціальні зобов'язання» [8, с. 139].

Згідно з Бюджетним кодексом України, дохідна частина Державного бюджету включає податкові, неподаткові надходження, доходи від операцій з капіталом, трансферти та офіційні гранти [4]. Серед податкових надходжень основну частку становить податок на додану вартість, акцизний податок, податок на прибуток підприємств, рентна плата, мито. Ці джерела формують фундамент фіскальної стабільності. На думку Ц. Г. Огоня, «доходи бюджету — це домінанта фінансової стабільності держави, яка відображає стан економіки, ефективність податкової політики та рівень податкової культури» [18, с. 19].

Неподаткові надходження включають адміністративні збори, доходи від державного майна, плати за послуги бюджетних установ тощо. Доходи від операцій з капіталом — це переважно надходження від продажу державного майна та землі, тоді як офіційні трансферти можуть надходити у вигляді міжнародної допомоги чи міжбюджетних перерахувань. Структурний аналіз доходної частини бюджету свідчить про її залежність від внутрішніх податкових ресурсів і потребу у вдосконаленні податкової системи. Як зазначається у спеціалізованому

аналітичному ресурсі, «найбільшу частину надходжень становить ПДВ — понад 40% від усіх доходів бюджету» [9].

Видаткова частина бюджету відображає пріоритети державної політики та масштаби участі держави в економіці. Вона включає фінансування органів державної влади, оборони, правопорядку, освіти, охорони здоров'я, соціального забезпечення, інфраструктури тощо. Як підкреслює А. Монаєнко, «видатки бюджету визначаються як інструмент реалізації державних функцій, які в сучасних умовах розширюються внаслідок соціально-економічних викликів» [17, с. 45]. У цьому контексті доцільним є перехід до програмно-цільового методу, що передбачає встановлення очікуваних результатів і відповідальність за їх досягнення.

Бюджетна статистика свідчить, що найбільшими статтями видатків традиційно є оборона, соціальний захист і медичне забезпечення. За офіційними даними, «у 2024 році фінансування сектору безпеки та оборони сягнуло понад 40% загального обсягу видатків Державного бюджету» [6]. Така пропорція обумовлена реаліями воєнного стану, проте водночас знижує фінансування розвитку освіти, науки, інновацій.

Проблематика ефективного використання бюджетних коштів безпосередньо пов'язана з якісною структурою видатків. За словами В. Глухової та Я. Поповича, «недостатня збалансованість між інвестиційними та споживчими видатками призводить до зниження потенціалу економічного зростання» [7, с. 135]. Таким чином, розподіл видатків має базуватися не лише на політичних рішеннях, а й на стратегічному плануванні та економічному аналізі.

У цілому, доходи й видатки Державного бюджету України становлять взаємопов'язану систему, в якій кожен елемент впливає на бюджетну стабільність і здатність держави виконувати свої функції. Оптимізація структури доходів має базуватись на розширенні податкової бази та зміцненні податкової дисципліни, тоді

як видатки мають бути спрямовані на досягнення довгострокових соціально-економічних цілей.

2.3. Особливості процедури формування Державного бюджету України

Процедура формування Державного бюджету України є багаторівневим, чітко структурованим процесом, що має нормативне закріплення у Бюджетному кодексі України. Вона охоплює весь цикл бюджетного планування: від підготовки прогнозу до внесення законопроекту про бюджет на розгляд парламенту. Особливістю української моделі є детальна регламентація строків, етапів та учасників бюджетного процесу, що гарантує передбачуваність, відповідальність і публічність усіх дій у сфері фінансів. Згідно зі статтею 33 Бюджетного кодексу, «Кабінет Міністрів України подає до Верховної Ради України проект закону про Державний бюджет не пізніше 15 вересня року, що передує плановому» [4].

Першим етапом бюджетного процесу є розроблення Бюджетної декларації, яка виступає середньостроковим планом бюджетної політики. Цей документ формується Міністерством фінансів України у співпраці з іншими центральними органами виконавчої влади та визначає граничні показники доходів і видатків, рівень дефіциту та пріоритетні напрями видатків. Як зазначає Г. Вашека, «декларація визначає рамкові параметри, на основі яких формуються бюджетні запити та обґрунтовуються потреби головних розпорядників коштів» [5].

Наступним етапом є подання розпорядниками бюджетних коштів бюджетних запитів до Міністерства фінансів, яке здійснює їх аналіз, узагальнення та формування зведеного проекту бюджету. Після цього проект закону про Державний бюджет проходить узгодження в Кабінеті Міністрів та подається до Верховної Ради України для розгляду і прийняття. Процедура парламентського розгляду містить декілька читань, під час яких проводиться оцінка відповідності бюджету стратегічним орієнтирам держави, вносяться пропозиції народних депутатів, а також розглядається висновок Рахункової палати.

Важливою процедурною особливістю є участь профільного комітету Верховної Ради з питань бюджету, який відіграє ключову роль у підготовці законопроекту до розгляду в сесійній залі. Як підкреслює О. Даневич, «бюджетна процедура є інструментом не лише фінансового управління, а й політичної відповідальності уряду перед парламентом і суспільством» [8, с. 144].

Після прийняття закону про Державний бюджет у цілому та його підписання Президентом, Міністерство фінансів здійснює розподіл бюджетних асигнувань між головними розпорядниками коштів відповідно до затверджених лімітів. Подальші дії включають укладання бюджетних розписів, погодження паспортів бюджетних програм та здійснення попереднього і поточного фінансового контролю. Всі ці етапи супроводжуються моніторингом виконання бюджету й оперативною аналітикою, яка фіксується у звітах про виконання.

Особливої уваги заслуговує питання своєчасності й реалістичності прогнозних показників, на яких базується проєкт бюджету. На думку В. Мандрика, «існуюча система бюджетного прогнозування часто стикається з проблемами низької точності, що ускладнює планування видатків та дефіциту» [15]. У зв'язку з цим важливим напрямом удосконалення є впровадження сучасних цифрових інструментів і систем макроекономічного аналізу.

У цілому процедура формування Державного бюджету України характеризується високим ступенем формалізованості, чітким розподілом функцій між учасниками процесу та зростаючим рівнем відкритості. Вона забезпечує правові й організаційні умови для ефективного функціонування державного механізму фінансового управління та є показником якості взаємодії між гілками влади.

Висновки до розділу 2

У результаті дослідження нормативно-правового механізму формування Державного бюджету України встановлено, що його структура та правове

забезпечення є системно впорядкованими, функціонально збалансованими та зорієнтованими на досягнення стратегічних цілей публічної фінансової політики. Конституційні норми, Бюджетний кодекс та інші законодавчі й підзаконні акти створюють правову основу для послідовної та прозорої діяльності органів виконавчої та законодавчої влади у сфері бюджетного планування.

Проаналізовано, що склад доходів і видатків Державного бюджету не є статичним — він змінюється відповідно до соціально-економічних умов, цілей урядової політики, впливу зовнішніх та внутрішніх чинників. Доходна частина значною мірою залежить від ефективності податкової системи, а видаткова — від пріоритетів, що визначаються як коротко-, так і довгостроковими викликами, включаючи безпекові потреби, соціальний захист і економічне зростання.

Значущою характеристикою українського бюджетного процесу є його формалізованість та багаторівнева організація. Кожен етап — від подання бюджетного запиту до ухвалення закону про бюджет — супроводжується суворим дотриманням строків, процедурних вимог і участю визначених суб'єктів. Усе це забезпечує правову визначеність і стабільність функціонування бюджетної системи в умовах демократичного управління.

З огляду на сучасні виклики, особливу роль відіграє прогностна та програмно-цільова складова бюджетного процесу. Вона покликана забезпечити результативність використання бюджетних коштів, а також відповідність між очікуваними результатами та фактичними досягненнями. Це дозволяє підвищити якість фінансового менеджменту та прозорість державного управління.

Отже, правове регулювання формування Державного бюджету України є важливим елементом забезпечення фінансової стабільності, соціальної відповідальності держави та довіри громадян до бюджетного процесу. Подальше вдосконалення бюджетної процедури, зокрема через діджиталізацію, посилення парламентського контролю та розширення громадської участі, має стати запорукою сталого фінансового розвитку країни.

РОЗДІЛ 3. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ

3.1. Основні проблеми формування Державного бюджету України

Незважаючи на законодавчу врегульованість бюджетного процесу та наявність чіткої нормативної структури, в Україні досі зберігається низка системних проблем, що ускладнюють ефективне формування Державного бюджету. Ці проблеми мають як об'єктивне, так і суб'єктивне походження: вони зумовлені як загальноекономічною ситуацією, так і недоліками у правовому регулюванні, організації фінансового управління, а також політичними факторами. На думку В. Мандрика, «особливості сучасного бюджетного процесу в Україні значною мірою зумовлені впливом зовнішньополітичних обставин та кризових економічних явищ, які актуалізують необхідність глибоких реформ» [15].

Однією з головних проблем є надмірна залежність дохідної частини бюджету від непрямих податків, зокрема податку на додану вартість. Це створює вразливість бюджету до коливань споживчого попиту й зовнішньоекономічної кон'юнктури. Як зазначає Ц. Г. Огонь, «структура доходів бюджету України характеризується диспропорцією між прямими й непрямими податками, що свідчить про фіскальну неефективність і обмежує можливості держави щодо активного перерозподілу національного доходу» [18, с. 8]. Крім того, існує проблема недонадходжень через тінізацію економіки, ухилення від сплати податків і неефективну роботу фіскальних органів.

Ще одним слабким місцем є практика закладання в бюджет нереалістичних макроекономічних прогнозів, на основі яких визначаються обсяги доходів і видатків. Такий підхід, на думку Г. Вашеки, «призводить до штучного завищення дохідної частини бюджету та, як наслідок, — до систематичного невиконання запланованих фінансових показників» [5]. У результаті уряд змушений упродовж бюджетного року вдаватися до перегляду показників, секвестрування видатків або залучення додаткових запозичень, що лише підсилює боргове навантаження.

Окрему проблему становить обмеженість впровадження програмно-цільового методу планування. Незважаючи на його законодавче закріплення, в реальній практиці спостерігається формальний підхід до визначення цілей, індикаторів ефективності та очікуваних результатів. Зауважується, що «розпорядники коштів здебільшого сприймають програму як форму подання звичайного кошторису, без належної аналітичної бази та зв'язку з реальними пріоритетами розвитку» [26, с. 417]. У такому разі бюджет втрачає свою стратегічну функцію, перетворюючись на суто технічний інструмент розподілу ресурсів.

Крім того, проблемною залишається процедура взаємодії між різними рівнями влади при формуванні бюджету. Попри принцип субсидіарності, що формально передбачений у законодавстві, на практиці місцеві бюджети залишаються залежними від трансфертів з Державного бюджету, а процедура погодження бюджетних запитів часто є непрозорою та політизованою. Це негативно позначається на самостійності регіонів та їх здатності реалізовувати власну бюджетну політику. Як підкреслюється у спільному дослідженні В. Глухової та Я. Поповича, «система міжбюджетних відносин в Україні потребує якісного реформування з метою зміцнення фінансової автономії територіальних громад» [7, с. 136].

Важливо також зазначити, що механізм громадської участі у формуванні бюджету, попри формальну відкритість, залишається слабо реалізованим на практиці. Брак інституційних інструментів, низький рівень фінансової обізнаності населення та відсутність зворотного зв'язку з боку органів влади зумовлюють формальність публічних консультацій. Це створює дефіцит довіри до бюджетного процесу, що в довгостроковій перспективі підриває легітимність рішень у сфері фінансів.

Таким чином, основні проблеми формування Державного бюджету України мають як економічну, так і управлінсько-правову природу. Вони виявляються у надмірній фіскальній централізації, неефективному прогнозуванні, слабкості

бюджетного планування за результатами, обмеженій децентралізації та низькому рівні відкритості. Подолання цих проблем є передумовою не лише для підвищення якості бюджетного управління, а й для зміцнення економічного суверенітету та фінансової стійкості держави.

3.2. Напрями вдосконалення механізму формування Державного бюджету України

Аналіз сучасного стану формування Державного бюджету України свідчить про необхідність його ґрунтовного вдосконалення з урахуванням як внутрішніх викликів, так і глобальних трансформацій у сфері публічних фінансів. На сьогодні перед Україною постає завдання не лише зберегти функціональність бюджетної системи в умовах надзвичайної ситуації — збройної агресії та економічної турбулентності, — але й сформувати стійкий фінансовий фундамент для відновлення, розвитку та модернізації держави. Як зазначає В. Федосов, «розвиток бюджетної системи неможливий без переосмислення її ідеології, функціональної спрямованості та ролі в досягненні стратегічних цілей держави» [25, с. 388].

Один із першочергових напрямів вдосконалення полягає у поглибленні програмно-цільового методу формування бюджету. Необхідно не просто формально застосовувати цей інструмент, а забезпечити зв'язок між фінансуванням і досягненням чітко окреслених результатів. Для цього слід впровадити єдину систему індикаторів ефективності, покращити якість бюджетного планування, обґрунтування бюджетних запитів, а також запровадити відповідальність за недосягнення очікуваних результатів. Як слушно зауважують автори підручника «Бюджетний менеджмент», «реальна ефективність програмного підходу залежить від здатності органів влади оперувати не лише цифрами, а й вимірюваними результатами суспільного значення» [26, с. 532].

Ще одним вагомим кроком має стати вдосконалення системи макроекономічного прогнозування як основи для формування реалістичних

бюджетних показників. Необхідно забезпечити більшу прозорість та обґрунтованість у використанні статистичних моделей, а також впровадити незалежну експертну оцінку бюджетних прогнозів. На думку Г. Вашеки, «перевищення оптимізму в прогнозах щодо темпів зростання ВВП чи рівня інфляції часто призводить до невиконання планів і перегляду бюджету в середині року» [5]. Тому об'єктивність і наукова валідність бюджетного планування повинні стати критерієм його якості.

Важливим напрямом є також зміцнення фіскальної автономії місцевих бюджетів. Практика демонструє, що значна частка коштів місцевого самоврядування формується за рахунок трансфертів із Державного бюджету, що послаблює самостійність громад і їх спроможність до планування. Як наголошується у дослідженні В. Глухової та Я. Поповича, «усунення надмірної централізації бюджетного процесу дозволить громадам ефективніше адаптувати бюджетну політику до місцевих потреб» [7, с. 136]. Для цього слід переглянути механізми міжбюджетних трансфертів, забезпечити передбачуваність фінансування та надати органам місцевого самоврядування більше повноважень у сфері податкового адміністрування.

Окремої уваги заслуговує цифровізація бюджетного процесу. Використання електронних систем управління публічними фінансами, відкритих баз даних, інструментів моніторингу та аналітики дозволяє не лише скоротити часові витрати, а й підвищити прозорість та контроль. Цей підхід відповідає принципу публічності, закріпленому в Бюджетному кодексі, де зазначено: «бюджетна інформація є відкритою і загальнодоступною, за винятком випадків, передбачених законом» [4]. Держава має стимулювати розвиток інфраструктури електронного урядування та забезпечити громадянам доступ до розуміння того, як формуються і витрачаються публічні кошти.

Ще один напрям — підвищення рівня громадської участі в бюджетному процесі. Сьогодні механізми залучення громадськості залишаються

малоефективними, а участь населення — декларативною. Необхідно створити реальні платформи для консультацій, обговорень, експертних аналізів та голосувань щодо ключових бюджетних пріоритетів. У цьому контексті важливо активізувати роль громадських організацій, профспілок, аналітичних центрів, що сприятиме підвищенню легітимності бюджету та посиленню підзвітності влади перед суспільством.

Отже, вдосконалення механізму формування Державного бюджету України має здійснюватися у комплексному форматі, із урахуванням як технічних, так і інституційних змін. Зміцнення прогностної бази, ефективне застосування програмно-цільового підходу, підтримка місцевої фінансової автономії, впровадження цифрових інструментів та розширення громадської участі здатні не лише підвищити якість фінансового управління, але й сформувати справді відповідальну, прозору й стратегічно орієнтовану бюджетну політику.

Висновки до розділу 3

У підсумку слід зазначити, що формування Державного бюджету України потребує не лише вдосконалення окремих процедур, а й глибокого переосмислення самого підходу до бюджетного управління в контексті викликів сучасності. Проведений аналіз засвідчив, що існують серйозні системні проблеми, які ускладнюють ефективне планування та реалізацію бюджетної політики. Серед них — недосконалість прогностної бази, надмірна централізація фінансових потоків, формалізм у застосуванні програмно-цільового методу та обмежений рівень участі громадськості в ухваленні рішень.

Особливої уваги потребує структура дохідної частини бюджету, яка надмірно залежить від непрямих податків і водночас демонструє вразливість до тінізації економіки. Видаткова ж частина не завжди відповідає стратегічним цілям держави, що знижує ефективність бюджетної політики та обмежує можливості для

довгострокового розвитку. Крім того, політичний вплив на бюджетний процес і нестабільність макропоказників формують ситуацію хронічної невизначеності.

Запропоновані напрями вдосконалення — зокрема посилення програмно-результативного підходу, розвиток цифрових інструментів, зміцнення фінансової автономії громад і залучення громадськості — мають потенціал суттєво змінити якість бюджетного планування. Вони спрямовані не тільки на подолання виявлених проблем, але й на формування нової культури публічного фінансового управління, заснованої на відповідальності, прозорості та орієнтації на результат.

Таким чином, модернізація механізму формування Державного бюджету є необхідною умовою забезпечення стабільності та передбачуваності фінансової політики держави. Вона має спиратися на науково обґрунтовані принципи, інституційну сталість і довіру суспільства, що у свою чергу сприятиме зміцненню економічного суверенітету, соціальної справедливості та фінансової стійкості України.

ВИСНОВКИ

1. У ході дослідження теоретичних та правових аспектів формування Державного бюджету України з'ясовано, що бюджет є не лише головним фінансовим документом держави, а й інструментом здійснення її соціально-економічної політики. Він виступає формою централізації фінансових ресурсів для забезпечення виконання конституційних функцій держави, а також механізмом перерозподілу національного доходу. Державний бюджет має комплексну економіко-правову природу, адже, з одного боку, є частиною фінансової системи, а з іншого — виступає об'єктом регулювання публічного права, зокрема бюджетного, фінансового та конституційного. Завдяки багатофункціональній сутності бюджет виконує розподільчу, регулюючу, контрольну, соціальну та планову функції, реалізація яких є ключовою для забезпечення фінансової стабільності, економічного зростання та захисту прав громадян.

2. Визначено, що основоположними засадами формування Державного бюджету є система принципів, закріплених у Бюджетному кодексі України. Принципи єдності, збалансованості, ефективності, самостійності, публічності, справедливості та субсидіарності визначають логіку функціонування бюджетної системи та гарантують прозорість і правову визначеність бюджетного процесу. Дотримання цих принципів є необхідною умовою забезпечення бюджетної дисципліни та довіри суспільства до публічних фінансів. Порушення хоча б одного з них, зокрема принципу обґрунтованості чи прозорості, може призвести до значних фінансових ризиків, дисбалансів і зниження ефективності державного управління.

3. Проаналізовано чинне нормативно-правове регулювання формування Державного бюджету України, що базується на Конституції України, Бюджетному кодексі та підзаконних актах, серед яких особливе місце займають акти Кабінету Міністрів і Міністерства фінансів. Визначено, що процедура

формування бюджету є чітко структурованою та передбачає багаторівневу взаємодію учасників бюджетного процесу. Сучасна правова система забезпечує юридичну визначеність кожного етапу: від прогнозування і подання бюджетних запитів до ухвалення закону про Державний бюджет. Разом з тим, практика вказує на потребу удосконалення нормативної бази — зокрема в частині механізмів контролю за обґрунтованістю бюджетних показників та прозорості взаємодії між органами влади.

4. Встановлено, що найбільш гострими проблемами сучасного бюджетного процесу є: фіскальна залежність від непрямих податків, формальне застосування програмно-цільового методу, низький рівень прогнозної точності, надмірна централізація міжбюджетних відносин та обмеженість громадської участі. Ці проблеми спричиняють неефективність у розподілі ресурсів, затримки у фінансуванні важливих напрямів державної політики та втрату гнучкості в бюджетному управлінні. Наявна система, хоч і нормативно врегульована, не завжди здатна ефективно реагувати на сучасні виклики, зокрема в умовах воєнного стану та економічної нестабільності.

5. Запропоновано комплексний підхід до вдосконалення механізму формування Державного бюджету України. Ключовими напрямками мають стати: поглиблення застосування програмно-результативного підходу з реальним вимірюванням досягнутих результатів; підвищення якості макроекономічного прогнозування через створення незалежних аналітичних структур; розширення фінансової автономії місцевих бюджетів шляхом удосконалення системи міжбюджетних трансфертів; впровадження цифрових технологій у бюджетне планування та моніторинг; а також інституціалізація механізмів громадської участі. Ці заходи мають сприяти формуванню більш гнучкої, прозорої та орієнтованої на результат бюджетної системи, яка відповідатиме демократичним стандартам публічного управління та буде здатною забезпечити сталий розвиток держави у післякризовий період.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Артус М. М. Бюджетна система України : навч. посіб. Київ : 2005. 220 с.
2. Бюджетна система України : навч. посіб. / С. І. Юрій, Й. М. Бескид. Київ : НІОС, 2000. 400 с.
3. Бюджетне фінансування та його особливості в сучасних умовах URL: <http://sf.wunu.edu.ua/index.php/sf/article/download/177/185> (дата звернення: 18.05.2025).
4. Бюджетний кодекс України : Закон України від 08.07.2010 № 2456-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text> (дата звернення: 18.05.2025).
5. Вашека Г. Правове регулювання та особливості виконання державного бюджету України. *Scientific practice: modern and classical research methods*. 2021. URL: <https://doi.org/10.36074/logos-26.02.2021.v1.29> (дата звернення: 18.05.2025).
6. Видатки державного бюджету України URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/gov/expense/> (дата звернення: 18.05.2025).
7. Глухова В. І., Попович Я. М. Аналіз складових державного бюджету України. *Матеріали XIII Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції «Актуальні питання управління трансформаційними процесами в сучасному суспільстві: проблеми та перспективи»*, 23–24 ЖОВТНЯ 2024 РОКУ. 2024. С. 134–136. URL: <https://doi.org/10.32782/2079-5009.feu24.3.9> (дата звернення: 18.05.2025).
8. Даневич О. Оптимізація процесу управління бюджетними коштами. Казна України. 2001. 257 с.
9. Доходи державного бюджету України URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/gov/income/> (дата звернення: 18.05.2025).
10. Державний бюджет України URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/gov/> (дата звернення: 18.05.2025).

11. Єфіменко Т. І., Ловінська Л. Г., Свірко С. В. Стандартизація бюджетного обліку як інструмент модернізації державних фінансів України. 2010. 226 с.
12. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. Ст. 96 URL: <https://www.president.gov.ua/ua/documents/constitution/konstituciya-ukrayini-rozdil-i> (дата звернення: 18.05.2025).
13. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. Ст. 116 URL: <https://constitution.in.ua/articles/116/> (дата звернення: 18.05.2025).
14. Кулієв Р. Деякі аспекти сучасного стану державних фінансів. Казна України. 2011. 127 с.
15. Мандрик В. О. Особливості державного бюджету України у 2023 році. Реформування економіки в контексті міжнародного співробітництва: механізми та стратегії. 2023. URL: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-291-6-11> (дата звернення: 18.05.2025).
16. Міністерство фінансів України. Фінансування видатків бюджету URL: <https://mof.gov.ua/uk/financing-of-budget-expenditures> (дата звернення: 18.05.2025).
17. Монаєнко А. А. Суть і значення розподілу видатків бюджету. Збірник наукових праць НАДУ при Президентові України. Київ : Видавництво НАДУ, 2012. 140 с.
18. Огонь Ц. Г. Доходи бюджету як домінанта фінансової стабільності держави. Фінанси України. 2005. № 6. С. 19, 8.
19. Огонь Ц. Г. Доходи бюджету: теорія та практика : монографія. Київ, 2003. 580 с.
20. Особливості формування доходів місцевих бюджетів URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/handle/316497/39011> (дата звернення: 18.05.2025).
21. Особливості формування та використання коштів бюджетних установ URL: <https://elar.navs.edu.ua/items/3c86cc84-b7b6-446b-a090-f39f5b07560b> (дата звернення: 18.05.2025).

22. Принцип справедливості і його вплив на формування державної економічної та соціальної політики URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/есpr_2019_2_2.pdf (дата звернення: 18.05.2025).

23. Славкова А., Гладченко Л., Вдовіна І. Особливості державного бюджету України в умовах економічної нестабільності. Modeling the development of the economic systems. 2024. № 3. С. 106–114. URL: <https://doi.org/10.31891/mdes/2024-13-15> (дата звернення: 18.05.2025).

24. Теоретичні засади податкової політики в Україні: принципи, рівні та моделі URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/vnaddy_2016_2_13.pdf (дата звернення: 18.05.2025).

25. Федосов В. М. Бюджетна система. Тернопіль, 2012. 871 с.

26. Федосов В., Опарін В., Сафонова Л. та ін. Бюджетний менеджмент : підручник. Київ : КНЕУ, 2004. 864 с.

27. Формування місцевих бюджетів на території сучасної України: умови становлення та особливості формування URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/sepspu_2016_5_23.pdf (дата звернення: 18.05.2025).